

JAAKKO NOUSIAINEN: *Suomen poliittinen järjestelmä*. WSOY. Porvoo 1959. X + 334 s.

Poliittisten järjestelmien toiminta ja siihen osallistuvien voimien väliset suhteet muotoutuvat käytännössä useimmiten oleellisesti toisenlaisiksi kuin valtiosäännöt edellyttäisivät. Meilläkin on jo aikaisemmin oltu tästä tietoisia, mutta laajemmin tämä tosiasia alkoi ilmetä Suomen poliittista elämää käsittelevässä kirjallisuudessa vasta 1950-luvulla, kun valtiotieteellinen tutkimus ratkaisevasti suuntautui hallituslaitosten käytännöllisessä toiminnassa ja äänestäjien poliittisessa käyttäytymisessä ilmenevien säännönmukaisuuksien etsimiseen (ks. prof. Jan-Magnus Janssonin artikkelia *Politiikka* 1959 1—2, ss. 1—6). Vielä eivät läheskään kaikki poliittisen elämän sektorit ole löytäneet ensimmäistä kuvaajaansa. Kipeimmin on kuitenkin kaivattu yleisteosta, joka jo käytettävissä olevien tutkimusten pohjalla »kartoittaisi» koko aihepiirin.

Tilanteesta on kärsinyt ennen kaikkea valtiotieteen opetus korkeakouluissamme. Suomenkielisen opetuksen kohdalla on alan perustiedot olleet tähän saakka ammennettava osaksi historiallisesta, osaksi ja enimmäkseen pelkästään lainopillisesta kirjallisuudesta, valtiosääntöoikeudellisista ja hallinto-oikeudellista oppikirjoista (Hermanson—Kaira: Suomen valtiosääntö pääpiirteittäin ja Merikoski: Suomen julkisoikeus pääpiirteittäin), jotka ovat tietenkin olleet lähinnä lainopin opiskelijoille tarkoitettuja. Niissä on kysymys poliittisten järjestelmien ja laitosten rakennetta ja toimintaa sääntelevien oikeussäännösten selvittelystä, ja esim. sellaiset valtiosäännölle tuntematto-

mattomat, mutta poliittiseen elämään oleellisesti liittyvät tekijät kuin puolueet, painostusryhmät ja lehdistö eivät ole niissä saaneet lainkaan huomiota osakseen. Ruotsinkielisenä oppikirjana käytetyssä, valtio-opin oman edustajan kirjoittamassa teoksessakin (Lindman: Statsskick och förvaltning i Finland) on vain puoluelaitos lyhyesti esitetty. Tästä teoksesta on kuitenkin juuri ilmestynyt uusi korjattu painos.

Vaaditaan luonnollisesti suuri määrä erityistutkimuksia, ennen kuin ulkomaisiin esikuviiin verrattavissa olevan yleisesityksen laatiminen poliittisesta järjestelmästä me on mahdollista. Monilta aloilta on perustutkimuksia vasta valmistumassa tai suunnitteilla, mutta jo nyt on valtiot. tohtori Jaakko Nousiainen, nuorista valtio-opin tutkijoistamme tuottelias, uskaltanut käymään käsiksi tällaiseenkin suurtyöhön. Hänen on ollut koottava pienimpienkin viime aikoina ilmestyneiden tutkimusten tulokset, minkä lisäksi hän on joutunut keräämään ja muokkaamaan käyttökelpoiseen kuntoon suuren määrän aineistoa sellaisilta aloilta, joista ei ole ollut osatutkimuksiaakaan (esim. lehdistö, puolueiden perusteellisesti uudistetut ohjelmat ja eduskuntaehdokkaiden nimeäminen).

Lähdeaineiston heterogeenisuudesta ja epätäydellisyydestä huolimatta tri Nousiainen on onnistunut saada vankka ote vaikeasta tehtävästään ja laatia poliittisesta järjestelmästä me erittäin selkeä, mielenkiintoinen ja tuoreudessaan esimerkillinen yleisteos, joka jäsennykseltään poikkeaa suuresti useimmista länsimaisista esikuvistaan. Esim. Yhdysvaltain poliittista järjestelmää käsittelevät teokset alkavat yleensä kuvauksella siirtokuntakaudesta tai Philadelphian konventista, minkä jälkeen siirtyään valtiosäännön ja siihen perustuvan valtiokoneiston sekä lopulta valtiosäännön ulkopuolisten voimien, kuten puolueiden ja painostusryhmien toiminnan tarkasteluun. Nousiainen sen sijaan on valinnut toisen tien. Hän lähtee nykyisessä yhteiskunnassa vaikuttavista poliittisista voimista, valitsijakunnasta, puolueista ja etujärjestöistä sekä lehdistöstä, siis enemmän tai vähemmän organisoidusta »alusrakenteesta» eli valtiosäännölle tuntemattomista tekijöistä, jotka kuvastavat erilaisten yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen pyrkimystä päästä vaikuttamaan niitä koskevien poliittisten ratkaisujen tekoon. Lähtökohtanaan siis tosiasia, että poliittisen toiminnan keskeisenä sisältönä on taistelu vallasta, tekijä siirtyy kuvaamaan niitä oikeudellisia säännöksiä ja hallituslaitoksia — »päälysrakennetta» —, jotka säännöstelevät ja ohjaavat tätä valtataistelua ja siinä saavutetun vallan käyttämistä.

Jo poliittisten voimien rakenteellisessa ja toiminnallisessa kuvauksessa tekijä liikkuu hyvin ajankohtaisten, päivänpolttavien kysymysten parissa ja tuo mielenkiintoisesti esille mm. yhteiskunnan rakenteessa ja poliittisten puolueiden perinteellisissä aatteellisissa linjoissa tapahtuneet muutokset sekä painostusryhmien voimistumiseen ja kasvavaan poliittiseen merkitykseen vaikuttaneet syyt. Päähuomio teoksessa kiinnittyy kuitenkin keskimäiseen osaan »Valtiolliset laitokset» ja siinä nimenomaan eri hallituslaitosten keskinäisten suhteiden selvittelyyn parlamentarismin ja vallanjaon periaatteiden puitteissa. Myös tässä Nousiainen saa valtiollisen koneistomme toiminnan erikoispiirteet luonnollisesti sopeutumaan omiin oloihimme tutkimusaineiston vähäisyydestä ja tutkittavana olevien ilmiöiden ajallisesta läheisyydestä huolimatta.

Parhailtaan vielä jatkuvien poliittisen elämän kehitysprosessien analysoiminen on vaativa ja arkaluontoinen tehtävä, joka vaatii laajaa näkemystä ja syvällistä asioiden tuntemusta, mutta myös tarpeellista pidättyvyyttä varsinkin silloin, kun kysymyksessä on laajaan käyttöön joutuva perusteos. Joissakin kohdin esitetyt johtopäätökset saattavatkin tuntua perusteluihin verrattuina rohkeilta — tekstissä on näkevinään jälkiä tekijän aikaisemmin ilmestyneestä toisenlaatuisesta teoksesta — mutta joka tapauksessa puolueiden, painostusryhmien ja hallituslaitosten välisiä suhteita koske-

vat luvut liittyvät yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, joka on eittämättä kirjan painavin ja hallitsevin osa.

Parista teoksen yleisrakenteeseen liittyvästä piirteestä rohkenen kuitenkin olla eri mieltä tekijän kanssa. Voitaisiin ensiksikin esittää kysymys, antaako teoksen ensimmäisessä luvussa esitetty läpileikkaus yhteiskunnan rakenteesta todella »kuvan valitsijakunnan rakenteesta», mikä on tämän luvun tarkoituksena. Poliittisena voimana esiintyvistä valitsijakunnasta ei tähänastinen valtio-opillinen tutkimus tosin ole luonut minkäänlaista käsitystä tässä suhteessa, mutta jo äänioikeutetuista, ääni-oikeusiässä olevasta tai ammatissa toimivasta väestöstä olisi virallisen tilaston perusteella ollut saatavissa pieniä laskelmia tekemällä valitsijakuntaan sovitettavissa olevia tietoja enemmänkin kuin kirjassa on tehty.

Teoksen viimeisen osan tarkoituksena on ollut esittää »järjestelmää toiminnassa», mutta tällaisenaan, vain ulkoasiain hoitoa ja ulkopoliitiikkaa, valtiontaloutta, maanpuolustusta ja sosiaalista toimintaa käsittelevänä se ei tunnu joustavasti niveltyvän muuhun kokonaisuuteen. Tekijä ei tosin enempää lupaakaan kuin esittelyn »eräistä valtiollisen toiminnan keskeisistä aloista», mutta perimmäisenä tarkoituksena lienee ollut sinänsä oivallinen ajatus selvittää, mitä koko edellä kuvattu poliittinen järjestelmä, siis poliittiset voimat ja hallituslaitokset yhdessä, on saanut aikaan, millaisiin tuloksiin se on johtanut. Nykyisellään ajatuksen toteuttaminen on jäänyt kesken-eräiseksi, vain irralliseksi esitykseksi sinänsä tärkeistä poliittiseen elämään liittyvistä toiminnoista.

Toisaalta Nousiaiselta on jäänyt toteamatta erään oleellisen puolen puuttuminen poliittisesta järjestelmästämmme. Valitsijakuntaahan pidetään demokratiassa poliittisen vallankäytön perimmäisenä lähteenä, joten sen omakohtainen eikä vain erilaisten välikäsien kautta tapahtuva vaikutus hallitusvallan käyttöön on useissa maissa tehty mahdolliseksi varaamalla kansalaisille vaalikauden aikanakin eikä vain vaaleissa tilaisuus puuttua joidenkin asioiden käsiteltäväksi ottamiseen tai lopulliseen ratkaisuun. Meillä sen sijaan hallitusmuoto ei nimenomaan takaa kansalle oikeutta määrätyn edellytyksin tehdä aloitetta tai osallistua päätöksenteon prosessiin, vaan sisältää ainoastaan puhtaan edustuksellisen demokratian periaatteen.

Kansanedustajan toimeen vaadittavista kelpoisuusvaatimuksista jää samoin kai- paamaan yhtä merkittävimmistä, nimittäin sitä lainkäytön puolueettomuuden takaa- vaa määräystä, etteivät eräät korkeimmat oikeusviranomaiset saa olla eduskunnan jäseninä. Edustajiksi valittujen työkyvyn kannalta taas heidän hankkimallaan koke- muksella lainsäädäntötyöstä on epäilemättä samanlainen vaikutus kuin tekijän yksin- omaan mainitsemalla vaalikauden pidentämisellä ja työrauhalla. Viime aikoina onkin yhä enemmän korostettu sitä, ettei suurin syy huoleen ole niinkään siinä, että edus- tajat ovat liian kauan tehtävässään, vaan edustuslaitoksen jäsenistön epävakaisuus- dessa.

»Suomen poliittinen järjestelmä» on nuoren tutkijan korkean luokan taidonnäyte, perustavaa laatua oleva teos, johon varmasti joudutaan turvautumaan sekä lähde- kirjana että opetustarkoituksessa. Se on täyttänyt suoraan sanoen ammottavan aukon politiikan tutkimuksessamme ja suuresti myös edistänyt muiden vielä esiintyvien puutteiden poistamista poliittisen elämämme tuntemisessa. Ei olekaan ihme, että syksyksi 1959 ilmestynyt kirja joutui suoraan painosta monien käsien ahkeraan käyt- töön alan kurssikirjana korkeakouluissa. Olisikin toivottavaa, että uusien erityis- tutkimusten valmistuttua tästäkin teoksesta voitaisiin jo muutaman vuoden kuluttua ottaa uusi, täydennetty ja kehitetty painos.

Martti Noponen